

SELÇUKLU TARİH VE MEDENİYETİ ENSTİTÜSÜ

SELÇUKLU
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

III

1971

MALAZGİRT ZAFERİ ÖZEL SAYISI
900. YIL

GÜVEN MATBAASI
ANKARA - 26 AĞUSTOS 1971

THEODAR I. LASKARİS 1204 - 22. VE
I. GIYASEDDİN KEYHUSREV *

Çeviren : MİHİN EREN

Latinler [İstanbul] şehrini zapt ettikten sonra şehrin sakinlerine, isterlerse orada kalıp onların idaresi altında yaşamağa veya istedikleri yere serbestçe gitmelerine müsaade ettiler. Bunun üzerine bir kısmı aleni, bir kısmı ise gizli olmak üzere, bütün itibarlı insanlar gittiler. İmparator Alexios'un damadı olduğu ve onun tarafından «Despot» ünvanı ile taltif edildiği söylenen Theodor Laskaris karısı Anna ile yola koyulmuştu bile. Hanımı ve çocukları ile (üç kızı vardı, en büyüğünün ismi Irene, ikincisinin Maria ve üçüncüsünün adı Evdokia idi). ayrılıp gidince Nikea (İznik) şehrine geldi ve Nikea'lılardan kendisini şehre kabul etmelerini ve hükümdar olarak tanımalarını istedi. Fakat onlar onu kabul etmediler. Onun üzerine Laskaris onlara yalvarıp hiç değilse karısını kabul etmelerini rica etti. Onların muvafakatini ancak güçlükle elde edebildi. Karısını Nikea'ya gönderdikten sonra bu bölgeleri boyunduruğu altında almak ve kayınpederi Alexios'un yerine İmparator olarak hüküm sürebilmek için yakın çevreleri, Bursa ve civarını doladı ve buna muvafak oldu. Zira bu arada samimi arkadaş (sırdaşı) olan Sultan'a¹ da geldi. Bununla bir ittifak kurarak maksadına nail oldu.

İmparator Alexios (III) Langobard'lar tarafından esir alınca, onlar tarafından hanımı ile birlikte yukarda adı geçen Mihail'e² çok miktarda altın mukabili teslim edildiler. İmparator Alexios kısa bir zaman Mihail'in yanında kaldıktan sonra samimi arkadaşı olan Konya Sultanı Jathatines'e³ gitmek istedi; zira adı geçen Jat-

* Bruno Lehmann'ın, *Die Nachrichten des Niketas Choniates, Georgios Akropolites und Pachymeres über die Selcuqen in der Zeit von 1180 bis 1280 n. Crh.* (Graefenhainichen 1939) adlı kitabından alınmıştır.

¹ Giyaseddin Keyhusrev I, ikinci defa 1204 - 1210 yıllarında hüküm sürdü.

² Michael I (1204 - 1214) Jannina, Arta ve Naupaktos da dahil Epirus hakimi, Alexios III. ün kuzeni, ayrıca bak. Kugler, S. 287.

³ Bak yukarda not 1.

hatines⁴ [eskiden] Müslümanların⁵ hükümdarı olan kardeşi Aşatines'in elinden kaçarak mülteci olarak İstanbul'a gelmişti. İmparator Alexios tarafından kabul edildi, vaftiz edildi ve evlatlığa kabul edildi. Bu [Jathatines] kaçan Kayzer Alexios (III) ile birlikte İstanbul'dan kaçmıştı. Çok gün geçmeden ona bir adam gelerek gizlice kardeşinin ölümünü bildirdi. Perişan paçavralara bürünerek o adamla birlikte [İkonium'a] vardı. Kendi adamları tarafından tanındı ve Sultan olarak selamlandı. Bu [Jathatines] Kayzer Theodor'a⁶ sıkıntılı zamanlarda, ona silah yardımı yaparak ve ittifak kurarak çok faydalı oldu. Kraliçe Anna'yı kızkardeşi olarak tanıttırdı.

Kayzer Alexios'un bütün arzusu ona [Sultan Keyhusrev'e] varmaktı. Zira damadı Kayzer Theodor'a gitmeği çekilmez buluyordu. Mihail'in memleketinden yol için [en lüzumlu] şeyleri aldıktan sonra uygun bir rüzgârla Adalia'da karaya yanaştı ve Sultan tarafından dostane karşılandı. Fakat Nikea'da bulunan Kayzer Theodor'a Sultan tarafından gönderilen bir elçi kayınpeder ve Sultan'ın oraya varışını ve ona [Theodor'a] yabancı hakimiyeti haksız yere elde ettiğini bildiriyordu. Bu sözler Kayzer'i çok ürküttü ve az korkmadı. Zira Sultan Kayzer [Alexios III.]'ü sadece bahane ediyordu, aslında maksadı bütün rum bölgesine saldırıp, yağma etmek veya hâkimiyeti altına almak idi. Vaziyet Kayzer Theodor için adete bıçağın ağzında idi. Adamlarını topluyarak onlara kayınpederi Kayzer Alexios'un mu yoksa kendi tarafını mı tutacaklarını sordu. Bunun üzerine hepsi hayranlıkla hep bir ağızdan bir karar almış gibi ya onunla yaşayacaklarını veya onunla öleceklerini söylediler.

Kayzer [Theodor I.] adamlarının sözlerinden cesaret alarak Nikea'dan ayrıldı ve Sultan [Keyhusrev]'in elçisini beraberinde aldı. Büyük bir hızla Philadelphia⁷ ya vardı. Kayzer Alexios'u yem olarak beraberinde götüreren Sultan Antiochia üzerine yürüdü. Bu şehir Menderes bölgesine hâkim idi. Maksadı burasını hâkimiyeti

⁴ İzzedin Kılıç Arslan III 1203 yılında tahta geçiyor ve 1204 yılında bir yıldan daha az bir zaman hükümdarlık ettikten sonra tekrar tahttan indiriliyor, bak Mün. II 563.

⁵ Selçuklular idaresindeki Türkler kastediliyor, bak giriş S. 14.

⁶ Theodor I Laskaris, 1204 - 1222 yıllarında hüküm sürdü.

⁷ Bugünkü Alaşehir, bak. S. 24 No. 8. Bu şehir ancak 1390 yılında Osmanlılar tarafından zaptediliyor, bak. Wittek, Mentische, S. 18 Not. 1.

altına almaktı. Bunun için muhasara hazırlığını yaparak şehri kuşattı. Fethedilmesine çok az kalmıştı. Kayzer Theodor da bundan korkuyordu ve hakikaten durum öyle idi ki Sultan sadece bu şehre hâkim olmakla Rumların bütün topraklarını fethetmek için hiçbir engel kalmıyordu. Theodor bu harpte zor oyununda olduğu gibi herşeyi göze almıştı veya daha doğrusu biz dindarların ismini sembol veya mühür olarak beraber taşıdığımız Efendimiz İsa'ya güveniyordu ve harpte lüzumsuz olacak çadır ve benzeri eşyayı kimse- nin almaması, buna mukabil [herkesin] yiyecek ve giyecek gibi en lüzumlu şeyleri beraberinde götürmesi emrini vererek yürüyüşü hızlandırdı. Bütün ordusu aşağı yukarı ikibin adamdan ibaretti, bunun sekizyüzü, bazı vesilelerin gösterdiği gibi, eli kuvvetli ce- sur Latin idi, diğerleri Rum idi.

Kayzer Menderes kenarındaki Antiochia yakınlarına gelince İran elçisini Efendisine gönderdi. O da gitti ve Sultan'a Kayzer'in ileri yürüyüşünü bildirdi. Bu Sultan'a inanılmaz gibi geldiyse de, elçi Kayzer'in yakınlarda olduğunu yemin ederek kuvvetlendirdi. Sultan bunu duyunca bütün kuvvetlerini mümkün olduğu kadar çabuk toplayarak onları harbe hazırladı.

Önce Latinler Sultanın kuvvetlerine saldırdılar, fakat Müslümanların sayısı çok büyüktü. Onlar [Latinler] harpte ellerinin kuvvetini ve daha büyük cesaret gösterirken çok daha büyük sayıda düşman onların kılıçlarının kurbanı olduktan sonra hemen hemen hepsi öldü. Müslümanlar Latinlere galip geldikten sonra Rum kuvvetlerini de daha çabuk yendiler. Bir kısmı arkalarına bakmadan kaçtılar, ancak çok azı dayanıp harbin sonunu beklediler. Sultan muhabereyi kazandıktan sonra Kayzer'i aradı. Güç bir durumda iken birisi onu ona gösterdiler. Vücudunun kuvvetine güvenerek mümkün olduğu kadar çabuk Kayzer'e hücum etti, her ikisi de birbirini tanıdı. Sultan dipçikle Kayzer'in başına öyle vurdu ki, bu darbe ile baygın şekilde attan düştü. Söylendiğine göre at da bu darbe ile mücadele edemez hale gelmiş; Sultan'dan ikinci bir darbe yiyip yemediğini bilmiyorum. Attan düşen Kayzer, ilahi bir kudretle tekrar kuvvetini kazanıp ayağa kalkınca kılıcını kınından çıkartıp, Sultan alaylı «Onu esir alınız» diyerek döndüğü sırada kısırağının arka bacaklarını kesti; Sultan normalden daha büyüklükte bir kısırağın üstünde idi. Sultan eğerinden düşünce ani-

den başını kestiler, öyle ki, ne Sultan, ne de onun yanında bulunanlardan biri Sultan'ın başının kimin tarafından uçurulduğunu göremediler⁸. Böylece Kayzer galib idi fakat aslında mağlup idi, zira çok az askeri kaldığı için ileriyemiyordu. Bu da Rumlarla bir istirahat fasılası için bir fırsat idi⁹. Şimdi Müslümanlar Rumlarla bozulamayacak bir anlaşma hazırladılar. O muharebeden itibaren Kayzer'in silah bırakması mevcuttu; şimdi kendisini Latinler'e karşı harbe hasretti. Muharebede bulmuş olduğu Kayınpederi Kayzer Alexios'u beraberine aldı ve onu layık olduğu saygı ile Nikea'ya götürdü. Alexios, kiral alametleri olmadan Hyakinthos manastırında¹⁰ yaşamak mecburiyetinde idi, bilahare orada öldü¹¹. Karısı Euphrosyne Arta¹² bölgesinde öldü, cesedi de orada gömüldü.

Ben tekrar Kayzer Theodor Laskaris'i anlatmak istiyorum. Daha evvel anlattığım gibi Anna isimli karısının izdivacından Irene, Maria ve Eudokia adlı üç kızı vardı. İkinci kızı Maria'yı Filistinden gelirken kendi memleketine uğrayan Macar kiralına, oğlu ile evlendirmek için verdi. En büyük kızı Irene'i, Despotluk ünvanı verdiği Andronikos Palaeologos'la evlendirdi. Despot Palaeologos kısa bir müddet sonra, bazılarının dediğine göre zevküsefa dolayı-

⁸ Bak, Greg. I 20, 14 ve Mün. II 563, 16 Ibn Bibi, S. 39, 14'e göre Gıyaseddin Keyhusres H. 608 yılında (15. VI. 1211) de savaşta öldü. Barh. 423, 9 Keyhusrev'in ölümü için 1208 yılını veriyor. Köprülü, Les Origines de l'Empire Ottoman, Paris 1935, S. 36'ya göre Gıyaseddin Keyhusrev 1210 yılında öldürüldü. Muharebenin 1210 veya 1211'e tarihlenmesi için ayrıca bak. Dölger, Regesten No. 1682.

⁹ Akrop. 17, 15 f'e Skutariotes (Akropolites'in Heisenberg nüshası S. 277 Nr. 5) şunları ilâve ediyor : ..... ve Perslerin ordugâhını yağma etti. Zira bunlar, Sultanın başını bir mızrak ucunda dolaştırıldığını görünce, arkalarına bakmadan hepsi kaçtı. Yalnız Kayzer ve adamlarının sayılmayacak kadar çok para, güzel atlara ve daha çok servetlere sahip olduklarından değil, bütün milletlere korku verdiklerinden. Bu olay Rumların cesaretinin artmasına sebep oldu.

¹⁰ Ramsay'a göre, S. 189, manastır Nikea'da veya yakınlarında bulunuyordu. Bunun için ayrıca bak. E. Weigand, Zur Monogrammschrift der Theotokos - (Koisimis-) Kirche von Nicaea, Die Monogramme des Hyakinthosklosters, Byzantion 1931, S. 411 ff.

¹¹ Akrop. 17, 21 - 23'e Skutariotes (S. 278 No. 6) şunları ilâve ediyor : Onu görünce o da attan indi ve ona bir Kayzer'e lâyük saygıyı gösterdi. Fakat senatörler ve ordu komutanları ise onu suçlu olarak yakalattılar, onları ve Rum bölgelerini Sultan'a vermekle itham ettiler ve muhakeme ettikten sonra göz hapsine aldılar. Nikea'da hayatının sonunu geçirdikten sonra öldü ve Hyankinthoskloster'e gömüldü.

¹² Epirus'da bunun için bak. Kugler, S. 287.

sıyla, öldü. Kayzer'de Batatzes diye anılan Johannes Dukas'ı damat olarak aldı. Bu Dimotika'dan gelmişti¹³ ve Protovestiarus¹⁴ rütbesini taşıyordu. Kırالیçe Anna erken öldü ve Kayzer, bir Ermeni kadını ile evlendi. Fakat ondan memnun olmadığı için onu memleketi olan Kilikya'ya gönderdi ve Latinler'den biri Kayzer'in kızkardeşi ile evlendi. Daha evvel anlattığım gibi, onun adı Robertus idi ve amcası Heinrich'in halefi oldu. Adı geçen Heinrich Kayzer Theodor'u çok harplere sevketti ve Rumlara ait çok bölge ve şehiri idaresi altına aldı; o cesur ve harbe hemen hazır idi, bilhassa Kayzer Theodor [Laskaris] Sultan [Keyhusrev]i öldürdüğünden beri Rumlara çok âciz olduğunu gördü, -zira o zaman [Theodor] Kayzer, Heinrich'in de korktuğu ve onların ortasında aile dostlarıyla harbe cesaret ettiği Frank ordusu kaybetmişti, zira bunların [Latinlerin] çoğu gerek nesilleri ve gerek cesaretleri ile meşhur idiler. Bazılarının dediğine göre Heinrich Kayzer'in zaferini duyunca şöyle demiş: «Laskaris mağlup oldu, galib değil.» Tarih tasvirini fazla uzatmamak için yalnız bu haber üzerinde duracağım. Nymphaion civarına kadar Heinrich çadırlarını kurmuştu, o büyük ıssızlıkta zaten kim ona mani olabilirdi?- Oradan geri döndü, zira hem kâfi derecede fetihde bulunmuştu, hem de silâh bırakışması istiyordu. -Lâtin ırkı harpte çok mütehammil değildir- bunun için Kayzer Theodorla sulh müzakerelere girişti. Achyraus yakınlarında bulunan Kiminas¹⁶ adlı bütün dağlık bölge Achyraus şehri ile birlikte Frankların idaresi altına girmesi hususunda mutabakata varıldı, fakat Neokastra¹⁷ temasının başladığı Kalamos¹⁸ adlı köy boş kalacaktı ve ondan sonraki [bölge] Kayzer Theodor'un idaresi altına girecekti. Orada Kelbianou ile Neokastra, Chliara¹⁹, Perga-

¹³ Edirne'nin güneyindeki eski Didymoteichin.

¹⁴ Protovestiarus Oberstkammer rütbesindedir, bak. E. v. Dobschütz, Der Kammerherr Theophanes, BZ 1901, Bd. 10, 170 ve The Cambridge M. H. 1923, S. 730.

¹⁵ İzmir'in doğusunda bulunan bugünkü Nif, Bak : Ramsay, S. 108.

¹⁶ Hellespontos bölgesinde Achyraus yakınlarında bir dağ, Bak Paulys R. E. Neue Bearbeitung, 21. Halbbd., Stuttgart 1921, 396 ve Ramsay, S. 159.

¹⁷ Türkçe Baş - Gelembe, Bak. Tomaschek, S. 96 ve Ramsay S. 130.

¹⁸ Bak. Tomaschek, S. 96 ve Ramsay, S. 130.

¹⁹ Wittek (Mentesche, S. 4) e göre Kırkağaç (?) Bak. Tomaschek, S. 96 ve Ramsay, S. 117 f.

mos²⁰ ve yanda bulunan Magidia²¹ ve Opsika²² bölgeleri vardı. Lopadien'den başlayan ve Bursa ve Nikea'yı içine alan başka bir bölge de Kayzer Theodor'a aitti. Kayzer Theodor için vaziyet bu merkezde idi.

JOHANNES III. DUKAS BATATZES (1222-1254)

Kayzer Johannes bu durumda olunca ve Latinlere karşı karada ve denizde zayıf bir şekilde çarpışınca ona karşı bir darbe hazırlandı. Bu darbeyi Kayzer'in kuzeni Andronikos Nestongos yaptı. O akrabalık münasebetlerini hiçe saydı, dostluk bağlarını kopardı [ve] krali kuzenine karşı bir ayaklanmaya karar verdi, bunda kardeşi Isaak, Kayzer'in Büyük- Hetariarch²³ payesi verdiği Phlamus, Tarchaneitos, Synadenos ve Kayınbiraderi (enişte bacanak) Stasenos, Makrenos ve daha bir çok asiller ona yardımcı oldular. Darbe birkaç gün sürdü fakat Kayzer'den gizli tutuldu. Kendisi ancak Lampsakos²⁴ da bulunduğu sırada bunu öğrendi. Latinlerin eline düşmemesi için gemileri ateşle harap ettikten sonra dahildeki harbin dıştakinden daha önemli olduğu düşüncesiyle oradan hareket ederek Achyraus civarına geldi ve orada komplo hakkında takibat yaptırdı. Bütün komplocular suçlu bulundu. Fakat Kayzer kanunları daha yumuşatarak tatbik etti ve Nestongos Isaak'ı ve Makrenos'u kör olmağa ve bir elinin kesilmesine mahkum etti. Kayzer'in arkasından kılıcı çekip ona öldürücü bir darbe indirmeğe teşvik ettiğine dair olan suçu kendisine ispat ettirildi. Başka birçok kişiler daha hafif cezalara çarptırıldılar. Çoğunu da bir müddet hapse alıkoyduktan sonra serbest bıraktı. Darbenin başsuçlusu, Kayzerliğe göz dikmiş olan Andronikos Nestongos, Magnesia²⁵ hapisanesine kapatıldı. Kayzer'in sevgisi ona zarar vermeğe mani oldu. Kısa bir müddet sonra o [Nestongos] kaçtı, bazılarının dediğine göre bu Kayzer'in arzusu ile oldu, zira o kurtulma yolunu

²⁰ Bugünkü Bergama

²¹ Bak. Ramsay, S. 122, 130, 211.

²² Lâtince Obsequium'dan gelme Opsikia. Bak. Ramsay, S. 123, 130.

²³ Hetariarch büyük bir kısmı yabancılardan ibaret ve Kayzer'in özel hizmetlerinin uhdesinde bulunan «basilike hetaireia» adında bir muahfız kıtasının lideri idi. Hetariarch'in en önemli vazifelerinden biri de Kayzer'i komplolara karşı korumaktı, bak. J. B. Bury, S. 106 f.

²⁴ Bak. Ramsay, S. 162

²⁵ Bugünkü Manisa, ayrıca Bak. Wittek, Mentescche, S. 20.

bulması için ona daha serbest hareket etme müsaadesinin verilmesini emretmişti. O [Nestongos] bir gece kaçtı, müslüman bölgesine gitti ve orada ölünceye kadar yaşadı.-

Bulgar Asan²⁶ bertaraf edilip bir delikanlı [Kaloman I] Bulgar devletini idare etmeğe başlayınca, Kayzer Johannes [III] fırsatı kullanıp Angelos'un oğlu Johannes'in [Selanik] Kayzer lakabını bertaraf etmeğe çalıştı. Önce caka satarak babası Theodor'u elde etmeğe çalıştı. O da, gelecek hadiseleri tahmin edemediğinden, cereyan etmekte olan meselelere karışarak Kayzer Johannes'e geldi. O da onu iyi karşıladı, ona amca diyerek hürmet etti, onunla bir masaya oturdu ve daha başka dostane davranışlarda bulundu. O böylece elinin altında olunca ve Rum kuvvetlerine kuvvetli bir İskit ordusu²⁷ da eklenince Kayzer'in cesareti arttı. Kayzer Johannes bu İskitleri kısa bir müddet önce çeşitli hediyelerle ehli-leştirdi ve vahşi davranışlarından vaz geçirtti, Makedonya'dan getirtti ve Doğu bölgesine götürdü. Kayzer Bulgarlardan, yapılan anlaşmalar ve Bulgarların devlet işleri bir delikanlı tarafından idare edildiğinden kötülük beklemediğinden Doğudan kalktı Çanakkaleyi Rum ve İskitlerden müteşekkil ordularla geçti ve Selanikte Johannes adında hüküm süren Kayzer'e karşı yürüdü. Trakya ve Makedonya bölgelerini geçti ve Christopolis ve Strymon'u da geçtikten sonra Johannes'in adamlarının himayesi altında bulunan Rentine kalesine doğru yürüdü. Bunlar, Kayzer Johannes'in ordusunu henüz görmeden kaleyi terkedip Selânik'e kaçtılar. Kayzer'in kuvvetleri kaleyi askerlerden âri bulunca onu zaptettiler ve içine nöbetçi koydular. Fakat Kayzer Selanik civarında bütün ordusunu toplayınca aşağı yukarı bir kilometre mesafede ordugâh kurdu. Bu yerin adı Kipos tu Probatà idi. Şehre karşı işgal ve harp malzemelerini kurmak ve ondan sonra onu zaptetmek onun için kolay değildi. Ordusu ile bilhassa İskitlerle hücumlarda bulunarak bütün civar bölgelerini yağma etti. Herşeyi ganimet aldılar. Ayrıca Manuel Kontofré'in kumanda ettiği kürekli kayıkları da vardı. Kayzer'in arkasında çok seçkin insanlar geliyordu. Demetrius Tornikes resmi işleri halledip devlet işlerini yürütüyordu, Andronikos Palaeologos Büyük - Domestikus sıfatını haizdi ve ordu işlerini

²⁶ Johannes Asen II. Bulgar Zarı, 1218 - 1241 yıllarında hüküm sürdü.

²⁷ İskitlerle burada Kumanlar kastedilmektedir, Bak. Akrop.'un indeksine S. 363.

görüyordu ve liderlik yapan daha birçoğları, meselâ Alexios Raoul Protovestiarius idi, Nikephoros Tarchaneitos saray işlerini yönetiyordu, Kontestephanos Protosebastos²⁸ idi, Petraliphas Büyük Chartularius²⁹ idi ve daha birçok asil vardı.

Bir tarafta Kayzer Johannes ordugâh kurdu ve şehre karşı ne mümkünse yaptı, diğer taraftan şehrin içindekiler de boş durmayıp kale kapısının dışına çıkıp Kayzerin kuvvetlerine hücum ediyorlardı. Çok geçmeden Tatarlar³⁰ Müslümanlara karşı yürüyüşe geçtiler, onlarla çarpışıp kazandılar. Bu havadis Kayzer'e, oğlu Kayzer Theodor vasıtasıyla ulaştı. Onu Pegai³¹ bölgesine göz kulak olması için geride bırakmıştı. Onun yanında, dinsizler (amatörler) arasında yaşadığı müddetçe sufi (Mystiker) olup fakat o zamanlarda rahip olan keskin zekâsı ve işgücüne sahip, Kayzer'in devlet işlerinde herkesten fazla temayüz etmiş Johannes Muzalon'u ve Büyük-Hetaeriarh olan Michael Libadarios'u bırakmıştı. Kayzer o haberi alıca, bunu duymuş olanlara susmalarını ve kimseye birşey anlatmamalarını emretti. Bundan sonra kapatılmış olan Johannes ile sulh müzakerelerine başladı ve elçi olarak da Johannes'in babasını Angelos Theodor'u aldı. 40 gün sonra andlaşma ve yemin yapıldı. Kayzer sembollerini olan kırmızı pabuçları ve ince süslü içinde kırmızı taş bulunan Piramid'i çıkardı; fakat buna mukabil ona Kayzer tarafından Despotluk rütbesi tevdi edildi ve kendisi Kayzer'e karşı çok hüsnüniyetli görüldü. Kayzer bu işi başarınca Mutad yemin ve hediyelerle ve onun emri altında bulunanları da para ile elde ettikten sonra babası Theodor'u da orada bıraktı. «Kayzer»i Despot ve tebaası olarak geri bırakıp Doğuya döndü.

Daha evvel bildirdiğimiz gibi Müslümanlar Tatarlar tarafından mahvedilince onlar Sultan Asatines'in oğlu, iyi iken kötü bir

²⁸ Vazifesiz bir ünvan. Bak. Codin. Suropalat. 33, 19.

²⁹ Stratege. Codinus 5, 6'ya göre Protostrator'a vekâlet eder ve Kayzer'in atının dizginlerini tutar, Bak. Du Cange S. 1736.

³⁰ Tatarlarla Moğollar kastedilmekte, Bak. EI IV, 7597 ve W. Barthold, 12 Vorlesungen über die Geschichte der Türken Mittelasiens, Berlin 1935, S. 97 ve A. Müller, Der Islam, II, 72.

³¹ Bu yerin bugünkü adı Biga'dır, Çanakkale'nin sonuna doğru doğusunda bulunan bir liman, Bak. Ramsay S. 162. 187 not ve Wittek Mentescche, S. 43.

hükümdar olan Jathatines isimli bir Sultan hakimdi³². O içki ve hovardalıktan, gayritabii ve delice fuhuştan hoşlanan, daima mantık ve insan ahlakı tanımayan sefih insanlarla beraberdi. Babası öyle değildi. Gerçi o da hovardalığa düşküncü, ama o kadar değil. O onun için de kendisinden evvelkilerden daha iyi bir komutandı ve Kayzer'e karşı daha dostane düşünürdü. O da buna çok sevinir ve zevklenirdi. Nihayet bıkkınlık geldi. O Tatarlarla harbetmeği denedi fakat mağlup oldu. Çok müşkül durumda kalınca Kayzer Johannes [Dukas Vatatzes]'a bir elçi gönderdi. Her ikisinin kurtulması için bunun böyle olmasının uygun olduğunu söylemek suretiyle düşmana nasıl karşı koyacağına ve yükünden nasıl kurtulabileceğine dair onun ona en iyi öğütü verebileceğini zannediyordu. Zira Müslümanlar Tatarlar tarafından mahvedilince karşı taraf için Rum bölgesine hücum etmek kolay idi ve bu hakikaten doğru idi. Bu çeşit işlerde çok mahir olan Kayzer Johannes elçiyi iyi karşıladı ve düşmanlara karşı koymak hususunda Sultan'la temas etmeğe hazırды. Bu her iki büyük lider birleştikten sonra, yalnız bir kişiyi hesaba katan düşmanın iki müttefiki karşısında bulunca korkuya kapılacağı tabiidir. Her ne olursa, Kayzer Johannes ve Sultan Jathatines bu maksatla hazırlandılar ve Menderes'in aktığı Tripolis³³ şehrine geldiler. Sultan'ın adamları muvakkat bir tahta köprü kurarak herkesin geçmesini kolaylaştırdılar. Liderler ve maiyetindeki ileri gelen [adamları] birbirlerini dostça selamladılar ve düşmana karşı müştereken çarpışacaklarına dair evvelce mevcut anlaşmaları daha sağlamlaştırdılar; sonra ayrıldılar. Kayzer Philadelphia'ya ve Sultan sarayın bulunduğu Konya'ya döndü. O zaman her ikisi için de harp durmuştu. Tatarların ordusu sakindi ve eskisi gibi ilerlemiyordu, zira kendi işleri ile meşgul idiler.

(S.) de Kayzer Johannes tarafından Despotluğa tayin edildiğini³⁴ bildirdiğimiz Johannes kısa zaman sonra öldü. Onun Demet-

³² Jathatines'le ancak 1236 - 1246 yıllarında hüküm sürmüş olan Gıyaseddin Keyhusrev II kastedilebilir, Bak. Akrop.'ın indeksi S. 350. Fakat bu Keyhusrev II Asatines, yani İzzuddin'in oğlu değil, Alâuddin Keykubad I'nin bir oğludur. Bak. Zambaur S. 143 - 144 ve EH S. 217 - ve 219, ayrıca Mün. II 559 ve II 566, 28 ff. İzzuddin Kılıçarslan II'nin oğlu Keyhusrev I daha evvel hüküm sürmüştü, yani 1192 - 1210 yıllarında.

³³ Bak. Ramsay S. 121; bugünkü (eski türkçe) Tirebolu (?).

³⁴ Dölger, Reg. 1778'e göre Despot Selanikli Johannes 1244 yılında ölmüştü; Heisenberg'de zikredilen 1214 yılı bir mürettip hatasıdır.

rius adında bir kardeşi vardı. Kayzer'e yaptığı bir elçilikten sonra kardeşinin Despotluk ünvanını tevarüs etti ve onun hakimiyeti altında bulunan [Selanik] bölgeye hükmetmekle görevlendirildi. Fakat bu, kardeşi Johannes'e anlayış bakımından hiç benzemiyordu, bilakis ondan çok farklı idi. O çok dindar, temkinli ve ölçülü idi. Onun yaşama tarzını bilenler hiçbir zaman, senenin hiçbir gününde ibadeti, herhangi bir hastalık olmadıkça, ihmal etmediğini söylerlerdi. Geceleri dua eder, gündüzleri de ilahi söyliyenele iştirak ederdi. Daima Nazaremlerle³⁵ temasta idi ve sükûnetin tadını tatmak için münzevi bir hayat arardı veya öyle bir hayat sürenlerle dostça görüşürdü. Kardeşi Demetrius ise başka taibatte idi. O budala adamlarla görüşürdü, çoğu hususlarda onlarla bir olurdu, aşk meselelerinde ölçüsüzdü, aşağı tabaka ile haşır neşir idi, öyle ki bir gün kötü bir kaza başına geldi. Zinaya sevk edilen [bir kadının] kocasının aniden gelmesi üzerine pencereden kaçmak isteyince çok yüksek yerden düştü ve belden aşağı kısımlarını kırdı. Uzun süre hasta yattıktan sonra gerçi iyileşti ama bir bacağı aksadı ve bir daha düzgün yürüyemedi. Hükmetme zevkine çok uzun varamadı, zira Kayzer Johannes o zamanlarda bir fırsattan istifade etti. Yukarda anlattığımız gibi Tatar halkı başka milletlerle meşguldu [ve] Konya Sultanı³⁶ ile olan harpten vazgeçti; Müslümanların halife dedikleri Babilonyalılar'a³⁷ karşı ve komşularla harp etti. [Kayzer bu fırsattan istifade etti] ve sıcak mevsim gelince Hellespont'tan geçti, oğlu Theodor'u da Doğu'da bıraktı. [Demetrius tahttan indirildi.]

Kayzer Johannes Despot Michael'le bir anlaşma yaptı ve onunla akrabalıkla bağlandı; zira Michael'in oğlu Nikephoros'u oğlu Kayzer Theodor'un kızı Maria'ya damat olarak götürdü. Ve onun [Michael'in] karısı Theodora Nikephoros'u beraberinde alarak Doğu'ya gitti ve Pegai civarında bulunan Kayzer'le buluştu, çocukların nişanı da orada oldu. Kayzer tarafından layikiyle ağırlandıktan sonra oğlu ile beraber tekrar kocası Michael'e döndü. Fakat şu atasözün [manası]: «Eğilen ağaç tekrar düzelmez ve Habeşli hiçbir zaman beyaz olamaz» Michael'de ispat edilmiş gibi-

³⁵ Askete (riyazet ehli)

³⁶ Keyhusrev II, Bak. S. No. 4

³⁷ El-Mustanşir Billah Sondan bir evvelki Abbas halifesi, Bağdad'da 1126 - 1242 yıllarında hüküm sürdü.

dir. Zira o Amcası Angelos Theodor'un tavsiyesi üzerine Kayzer'den ayrılmayı arzu etti. Kayzer bunu duyunca ve komployu haber alınca, İstanbul'un zaptından sonra Rumlar için bunlardan başka düşman mevcut olmadığını sandı. Müslümanlarla silah bırakışması ve Bulgar sahası da sakin olduğundan, kendisini harp için adeta Kayzerliğe hazırlamış halde ve bütün kuvvetleri lazım olduğu şekilde intizama koyduktan sonra Hellespont'a geçti.-

Theodor II. Laskaris (1254 - 1258). Izzuddin Kaikaus II.

Orada [Velesos³⁸] başlayarak Kayzer [Theodor II. Laskaris 1255 Bulgar harbinde] Neustapolis'ten geçti. Bu yer susuzdur, iskâna müsait değildir ve çok miktarda asker için zor geçilir durumdadır. Askerler bir kaç gün ekmek sıkıntısı çektiler ve atların çoğu 2 gün susuz kaldı. Strumitza şehrini geçerek Melenikos bölgesine yürüdük ve oradan da Seres'e gelip tekrar hareket ettik. Kayzer orada iken arkadaşı Muzalon'un Anadolu bölgesine ait gönderdiği mektuplardan Tatarların müslümanlara rahat vermediklerine dair haberler alınca, yürüyüşü hızlandırdı ve hergün daha büyük mesafeler kattığı halk arasında Mariza denilen Hebros'a gelince ve Doğu'da işlerin öyle olmadığını öğrenince hızını azalttı ve daha yavaş yürüyerek mutad Kayzer durak yerlerinde durdu. Doğru yoldan Doğu'ya sapınca Didymoteichon³⁹ a ve oradan Edirne'ye geldi.-

Orada [Nymphaion] da kışı geçirdikten sonra, bahar başlangıcında büyük bir ordu topladı, - zira yalnız muazzaf kıtaların değil, asker olmayanların da askerlik görevi yapmalarını emretti. Kayzerlere geyik ve yaban domuzu avlarında hizmet edenler ve doğanla avlıyanlar, bunların hepsini orduya dahil etti. Bir araya getirilenlerin sayısı çok büyüktü. Hükümdarın otoritesi çoğunu her zamankinden daha çok şeylere tahammül etmeğe mecbur ediyordu. Böylece bütün orduyu hazırlayıp bir araya getirdi. Fakat göndermiş olduğu elçiden İran prensine⁴⁰ Tatarlar tarafından hiçbir

³⁸ Veles, Türkçe Köprülü, Bugünkü Yugoslavya'da Vardar kenarında bir şehir.

³⁹ Bu yerin bugünkü adı Dimotica'dır. Bak. S. 49 Not 4.

⁴⁰ 1249 - 1257 yıllarında Rum (Küçükasya) da 3 hükümdar aynı zamanda hüküm sürüyordu, yani : Izzuddin Keykavus II, Rükneddin Kılıç Arslan IV ve Alaüddin Keykubad II. Bak. Zambaur S. 143 ve EH S. 217. Burada herhalde 1243 yılında Bizanslılarla, Moğollara karşı bir ittifak kuran Keykavus II kastedilmektedir. Bak. Dölger, Reg. 1776.

zorluk çıkarılmadığını öğrenince, derhal Doğu'dan Batı'ya doğru yürüdü. Zira o İran prensinin durumunu iyi ve emin olduğunu zannediyordu ve Doğu'daki kendi hâkimiyeti için hiçbir korkusu yoktu. Şimdiye kadar Kayzer olan babasının ve kendisinin bir araya getiremediği kadar büyük bir ordu topladıktan sonra Hellespont'u geçmek için Lampsakos'a geldi. Didymoteichon'da bulunan kıtaları, verilen emir gereğince hazır vaziyette bulacağını ve kendi ordusunu biraz daha kuvvetlendirmek için dahil etmeği ümit ediyordu. Fakat suiniyet (ukalalık) ve Kayzer emrini hiçe saymak onları mahvetti⁴¹.

Kayzer [Theodor II] burada [Selânik bölgesinde] iken Bithynia'da bulunan ve o bölgenin muhafazası ile vazifelendirilmiş bulunan adamlardan aldığı bir yazıda, daha önce belirttiğimiz gibi Kayzer tarafından Büyük-Konostablos⁴³ ünvanı tevcih edilen ve bütün bu bölgenin hakimiyeti verilen Paleolog Michael Komnenos⁴² un kaçtığı ve Müslüman bölgesine iltica ettiği bildirildi. Kayzer bunu duyunca az korkmadı ve beni çağırarak şöyle söyledi : «Onun âkibetinin ne olduğunu da biliyor musun?» Ben cevaben «Katiyyen, Ey Kayzer! yine ne oldu» dedim. O da dedi ki :

⁴¹ Akrop. 125, 11 - 16'ya Skutariotes (S. 292 No. 39) şunları ilâve ediyor : ... Mamas denilen bir yere yakın bulunan Pegai bölgesinin yakınlarında kamp kurmuş olan Kayzer'in başına gelenleri yazılı olarak zikretmeğe değer. Yılbaşında din adamlarının sabah âyinini okudukları sırada idi. Âyin bittiği zaman, Archont'ların çoğunun Kayzer'e gitmeleri âdetti. İçeri girdiler ve arzı hürmete başladılar. Papaz İncili okuyacağı sırada bir doğan tarafından takip edilen keklik çadırın ortasına geldi ve herkesin önünden kaçıp Kayzer'in ayaklarının altına geldi; keklığı takip eden doğan da çadırın tepesine oturdu. Kayzer dedi ki : «Bu keklığe bakınız : Bu bize kaçmak isteyen ve sayesinde tekrar eski mevkiine kavuşacak olan Pers kralıdır. Takip eden doğan da Tatarlardır. Bırakınız keklik bizim çayırımızda serbestçe dolaşsın, fakat doğanın kafasının kesilmesini emrediyorum.» Bu oldu ve emri yerine getirildi. Bundan sonra Kayzer büyük bir ordu ile Doğu bölgelere acele gitti.

⁴² Bak. G. Czebe, Studien zum Hochverratsprozesse des Michael Palaegos im Jahre 1252. Byz. -neugr. Jahrb. 8 (1931) 59 - 98 ve onun tanıtma yazısı F. Dölger Bz. 1931, 447; ayrıca Akrop., S. 134, Greg. I 57 ve Phrantzes II, 3. Czebesin verdiği hükme göre Gregoras ve Phrantzes güvenilir değildir (S. 72) ve Pachymeres dikkatsiz (S. 69). Buna mukabil Akropolites'i mutlak güvenilir ve objektif olarak tavsif ediyor (S. 64 ve 65). Yukarda adı geçen tarihçiler için verilen hüküm tabii ki yalnız Michael Palaegos'un ihanetine dair nakledilen haberlere aittir, yani umumileştirilmemeli.

⁴³ Konostablos mevkii ve ünvanı yüksek bir şerefti. Byz. tarihçileri Konostablos'u harp ve sulh meselelerinde yüksek bir memur olarak zikrederler, Bak. Heinrich Krause, Die Byzantiner des Mittelalters vs. Halle 1869, S. 221 ve J. B. Bury, S. 117.

«Gros-Konstablos kaçtı ve Müslümanların bölgesine gitti. Böyle bir insan hakkında sen ne düşünürsün. Herhalde bir ordu Müslümanla bizim memleketimize karşı yürümez?» Ben de şöyle dedim : «Ey Kayzer! öyle bir şey yapacağını katiyyen zennetmiyorum, zira ben bu adamı Rum dostu olarak tanıyorum.» «Peki, niçin bizden kaçtı?» «Çünkü, sen» dedim «Ey Kayzer! biliyorsun, bir değil, iki değil, birçok kerre onu çok fena tehdit ettin, ona karşı çok hiddetli davrandın ve büyük bir kalabalığın huzurunda onun gözlerini oyduacağını söyledin. O bunları öğrendi ve senin söylediğin birçok şeyleri duydu ve [bunlar] onun kalbini kırdı. O bu cezadan korkuyordu ve cezalandırılmaktan kaçtı.» «Peki, niçin bizim memlekette kalmadı» dedi Kayzer «mademki, korkunç şeylere tahammül etmek kaderin ona tayin ettiği birşeydi, niçin yabancı memleketteki iyi muameleyi kendi memleketindeki kötü muameleyi tercih ediyor?» Ben de «Ey Kayzerim!» dedim, «insan ruhunun yaradılışı öyle değildir, zira korkulara tahammül etmeğe ve felaketi kabullenmeğe ancak bazı kişiler muktedir. Bunlar kahramanca karakterde, öyle ki hayatta olup bitenlere aldırış etmeyen kimselerdir. Hayatını tehlikede görmeğe ve en lüzumlu vücut parçalarının sakatlanmasını beklemeğe kimse tahammül etmeğe karar veremez, bilakis hayatını tehlikede gördüğü zaman korkulu şeylerden mümkün olduğu kadar çabuk kaçacaktır.» Bu konuşmadan sonra ikimiz de sustuk. Kısa bir fasıldan sonra Kayzer dediki : «Ne yapacağını tahmin edersen » Ben de dedim ki : «İran prensi'nin⁴⁴ yanında kısa bir müddet kaldıktan sonra, İran prensinin tavassutu ile, senin büyüklüğünden merhamet dilemek için haber gönderecek ve doğruluğu teyid için de senin yeminini istiyecek, fikrimce onu temin etmeden sana dönmiyecektir.» Kayzer çok korktu, zira kendisini müphem şeylerle karşı karşıya görüyordu. Birkaç gün sonra Bithynia ve Mesothynia'da bulunan ordu kumandanlarından Kayzer'e yazılar gönderildi. Gross Konstablos'un herbirine yazdığı yazılar onlara ulaşmıştı, muhtevaları kısaca şöyle idi : «İçimde Kayzer'e karşı korku olduğundan ve kötü şeylere maruz kalacağımdan endişe duyduğumdan kaçtım.

⁴⁴ İzzuddin Keykavus II. 1246 - 1249 yıllarında yalnız, 1249 - 1257 yıllarında kardeşleri Kılıç Arslan IV. ve Alaüddin Keykubad II. ile birlikte ve 1257 1259 yıllarında tekrar yalnız hüküm sürdü, 1259 (H 655) yılında Hazer denizinin kuzeyinde bulunan Kıpçak'a kaçıyor.

Fakat siz akıl ve cesaretle askeri vazifelerinize bağlı kalınız. Köy ve şehirlerin nöbetçileri emin olmalı. Bütün memleketin nezareti ve muhafazası, yakışık alır şekilde sizin tarafınızdan yapılmalıdır, bundan sonra benimle çalıştığınız gibi çalışmalısınız!» Altındaki imza Gross-Konostablos'a aitti. Kayzer bu yazıları görünce çok sevindi ve benim sözlerime inandı.

Tarihin bu noktasına geldiğimiz için daha mufassal olmamız lâzım, zira Komnene Michael'in kaçıış esnasındaki vakalar çok kayde değerlidir. Türkmenler⁴⁵ öyle bir millettir ki, Perslerin hudutlarının uç kısmında pusu da durur, Rumlara karşı amansız kinle dolu, onları yağma etmekten hoşlanır ve ganimetlerine sevinir; bilhassa Pers kavimleri harekette iken ve Tatarların hücumları dolayısıyla rahatsız edildikleri o zamanlarda çok [ganimet düşkünlü] idiler. Michael Komnenos Türkmenlerin oturduğu bölgeye geldiğinden, [bunlardan] birkaç tanesi Komnene Michael'e hazine bulmuş gibi ona rastlayınca hırsıyla onun eşyalarına baktılar ve herşeyini altın, gümüş, at, kumaş hatta adamların giydikleri elbiselerini çaldılar. Bütün mayetini kendi aralarında taksim ettikten sonra herbiri kendi payına düşeni esir olarak kendi evine götürdü. Fakat Michael Komnene güçlülükle ellerinden kurtulup tanrının koruması sayesinde, herşeyini kaybederek, kendini kurtardı ve İran prensine vardı. O onu iltica eden bir kimse gibi değil, çok dostça karşıladı. Zira o bu adamın asil menşeyini işitmişti ve Pers prensinin etrafında bulunan bütün kibarlar dış görünüşüne ve akıllılığına hayran kaldılar ve onu — eski yazarlardan biri ile konuşabilmek için (eski yazarlardan birinin dediği gibi) — onu «Tyrannis'e lâayık» addettiler.

Onunla birkaç kelime konuştuktan sonra bu adamın sağlamlığını (mukavemetini) anladılar. Bundan askerî sanatına ve harp meselelerindeki derin vukufunu ve harp şartlarına vakıf olduğunu

⁴⁵ Abulfida (ölm. 1331) S. 379'da İbn Said'in (Bak. Brockelmann, *Gesch. d. arab. Lit.* I S. 336) Türkmenler hakkındaki ilgi çekici bilgileri nakletti, şöyleki: «İbn Said diyor ki : Türkmenler, Selçuklular devrinde Rum memleketlerini feth eden, Türk soyundan gelme büyük bir millettir. Karaita'lara ait olan sahil ahalisini yağma ederek çocuklarını çalmaya ve onları müslümanlara satmayı âdet haline getirmişlerdi.» Wittek Mentische, S. I f'e göre zikredildi, bunun için ayrıca bak. Wittek Mentische, S. 4 ff. ve Köprülü, *Les origines de l'Empire Ottoman*, Paris 1935, S. 51, 54, 57 ff. 88 ff.

anladılar. Ondan çalınan eşyalar ve taksim edilen hizmetkârlar için Sultan [Türkmenlere], gerçi beyhude yere, bütün eşyaların ve adamların bir araya toplanıp kendisine iade edilmesine dair, bir yazı gönderdi. Tatarlar için harp bıçağın ucunda idi, zira müslümanların topraklarının büyük bir kısmını yağma edip Axara⁴⁶ civarında ordugâh kurdukları için, Persler için harpte Tatarların karşısına çıkmak büyük zaruret idi. Şimdi Persler Komnene Michael'e Hristiyan kuvvetlerin başkomutanlığını teklif ettiler. Fakat kendisi gurbette bulunduğundan müslümanların tarafında harp etmeği arzu etmiyordu, sebebi kendi ifadesine göre harpte şehit olan birisinin dindar kanı dinsiz ve kutsal olmayan kanla hiçbir zaman karışmaması için idi. Fakat Allah'ın lutfu ile tekrar kuvvetlenerek ve cesur duygularını tekrar kazanarak harbe gitti. Evvelâ Micheal onların ordu kumandanlarının göğsüne bizzat cerit (kargı) attıktan ve görgü şahitlerinin ifadesine göre bu darbe ile derhal öldükten sonra ordunun Micheal tarafından idare edilen kısmı, karşılarında bulunan Tatarları bütün kuvvetleriyle mağlup etti. Tatarlar Komnene'nin idare ettiği kuvvetler tarafından tamamiyle mağlup olup kaçmağa bile başladılar. Persler arasında «Büyük» mânasına gelen Amirachur⁴⁷ rütbesine sahip Perslerin ileri gelen adamlarından biri çoktandır kendi memleketine karşı düşündüğü ihanet planını o zaman tatbik etti ve kendi idaresi altında bulunan bütün kuvvetleri ile Tatarlara geçti. Bundan sonra vaziyet aksine (tersine) döndü. Zira az zaman önce takip edenler [şimdi] düşmana, vurmaları için, sırtlarını çevirdiler. Perslerin birçoğu Tatarların attıkları oklarla öldüler. Galipler çok uzaklara kadar takibi devam ettirdiler. Michael Komnenos Perslerin Beylerbeyi⁴⁸ dedikleri Pers ordusunun en yüksek kumandanına rastlayınca, (onunla) düşman tarafından takip edilerek ve devamlı onunla harp ederek, aynı yolda (beraberce) birkaç gün yürüdüler. Yukarda zikredilen Beylerbeyi'nin evi Kastamonu⁴⁹ civarında olduğundan acele ile oraya ilerlediler. Tatar halkı müslüman hakimiyeti altında bulunan bü-

⁴⁶ Bak. S. 30 No. 1.

⁴⁷ Amirachur, arapça - farsça emîr ahur'un karşılığıdır, mareşal rütbesi, Bak. Nimet, Die türk. Prosopographie bei Laonikos Chalkokandyles, Diss. Hamburg 1933, S. 15.

⁴⁸ Beylerbey Tımar sahiblerinin en büyüğüne, daha sonraları Rumeli, Anadolu ve Suriye valilerine denirdi, Bak. EI I 717 Beg. ve EI IV 833 de Tımar makalelerine.

⁴⁹ Paflagonya'da bulunan bugünkü Kastamonu Bak. S. 35 Not. 1

tün bölgeleri harap ettiler. Fakat buna dair bilgi daha sonraları⁵⁰ bırakılacaktır. Tarih olaylarının sıra ile gitmesi için daha önceki vakaları devam edeceğim.

Kayzer Theodor müstüman ülkelerindeki olayları haber alınca hem kendi işleri hem de onlar hakkında endişe ettiğinden Doğu'ya dönmek için acele etti zira Rum bölgelerinin aynı tehlike ile tehdit edildiğini tahmin ediyordu.

Kayzer Hellespont'u geçtikten sonra mümkün olduğu kadar çabuk Lydia⁵¹ ya yürüdü ve Sardes yakınlarında çadırları kurdurdu. Bir şairin⁵² bir zamanlar dediği gibi, «kaçmakta olan bir ge-yiğin kalbi» olan Pers Sultanı ise, ordusu dağıldığı için memleketini terketti ve Kayzer'e iltica etti. O onu dostane bir şekilde kabul etti ve ona ve maiyetindekilere cömetrçe hediyeler dağıttı. Onlara 400 kadar [adam] dan ibaret küçük bir ordu vererek memleketlerine dönmelerine imkân verdi. Ordunun kumandanı olarak ta Kayzer sarayında Primikerius⁵³ olan ve Murtzuflos⁵⁴ da denilen Isaak Dukas'ı tâyin etti. Lakaplarla şaka yapmasını sevenler onun soyuna bu lakabı takmışlardı.

Fakat Sultan da Kayzer'e bir lütufda bulunmk istediği için ona Laodikeia⁵⁵ şehrini hediye etti. Oraya bir Rum işgal kuvveti de geldi. Şehir ancak kısa zaman (Bizanslılarda) kaldı ve tekrar Müslümanların hâkimiyetine girdi, zira Rumlar onu ellerinde tutamadılar. Sultan Tatarlara karşı koyamadığı için rütbe (makam) sahibi kimselerle istişare ettikten sonra onlarla barıştı ve anlaş-tı. Böylece onlar [Türkler] onların [Tatarların] tabaası oldu ve

⁵⁰ Bak. S. 144.

⁵¹ Lydia'da eskiden frig ..... otururlardı ve onun için de uzun süre ..... denirdi, Gyges 713 M.Ö.'denberi eski ismi Lud daha çok kullanılırdı, Bak. I. Mos. lo ve Rm. II. 95 M. Streck, Assurbanipal II ve aynı eserde I CCCLII ff.

⁵² Homer, II. XIII 102.

⁵³ Primikerius ünvanı bir makamın (officium) başıdır, onun için imparatorluk veya kiralık official'in başı telakki edilmeli. Primikerius vir illeustris ünvanını taşıdığı için rütbe bakımından Magister officiorum'la aynıdır, Bak. Pauly - Wissowa RE, Stuttgart 1903, 1296 aşağıda Domesticus.

⁵⁴ «Sık ve bitişen kaş», Moritz, Die Zunamen bei den Byzant. Historikern und Chronisten, Progr. Landshut 1896 - 1898 I, 25. 41 ve II 51.

⁵⁵ Bak. S. 28 Not. 2

o zamandanberi Müslümanlar onlara haraç vermek mecburiyetinde kaldılar.

Sık sık adı geçen Komnene Michael Palaeologos ise, emniyeti için yeminli teminatı elde ettikten sonra, tekrar Kayzer'e döndü.

[Kayzer'in ölümünden sonra] Rum halkının memurları ve asker sınıfına mensup kimseler - aralarında Patrik ve ileri gelen din adamları da bulunuyordu - papazlarla birlikte, idareyi üzerine almağa kimin layık olduğu ve evvelkilerden daha iyi yürütebileceği gibi resmî meseleler hakkında müzakereler yaptılar. Rumların bu kadar önemli bir hükümdarlığının, henüz yetişmekte olan ve halen zarla oynayan bir çocuk⁵⁶ tarafından idare edilmesini doğru bulmadılar. Onların fikrince Rumların hükümet gemisini kim kurtarabilirse o devlet gemisinin dümenine oturtulmalı, zira gemi birçok muhalif rüzgârlara maruzdur ve dalga üstüne dalga gelmekte ve onu sarsmaktadır, yani kısaca büyük bir fırtınanın içinde bulunmakta ve yaklaşmakta olan tehlikelerden kurtulabilmek için cesur bir dümenciye ihtiyacı var. Şu anlarda Perslere hudut olan bölgeler Perslere karşı yürümekte olan Tatarlar tarafından taciz edilmektedir (rahatsız). Zira onlar halâ tam bir sulh yapamadılar ve emin bir uzlaşma ve mutabakata varamadılar. Halkın Wardareiou⁵⁷ dediği Naxios nehrine kadar olan batıdaki bölgeyi âsi Michael [Epirus] hâkimiyeti altına aldı ve korkusuzca onlara hükmediyor ve tehlikesizce onlara emrediyordu. [Michael Palaeologos hükümdar tayin edilecek].-

Kayzer Theodor'un seçkin ve büyük adamlarından Protovestiarius rütbesine tayin ettirdiği Karyanites⁵⁸ hayatta idi. Bu zat, Protovestiarius ve onun öz kardeşlerinin katlini vicdanında taşıyordu, zira o zamanlarda Rum ordusuna hükmediyordu. Kayzer Michael onu, bir isyan çıkarmaması için, hapse attırdı. Fakat o kaçtı ve Perslerin bölgesine gitti; orada birkaç Türkmen tarafından yakalandı, malları yağma edildikten sonra da öldürüldü. .... [Michael Epirus tarafından] oldukça büyük sayıda bir

⁵⁶ Johannes IV. Laskaris, 1258 - 1259 yıllarında hüküm sürdü.

⁵⁷ Bugünkü Vardar, Antik devirde Axios.

⁵⁸ Pachym. I 63 - 80.

⁵⁹ Epirus'lu Michael'in Michael VIII Palaeologos'un kuvvetleri tarafından yenildiği Pelagonia muharebesi kastediliyor. Bak. GBL. S. 1048.

ordu toplandı ve hükümdarın öz kardeşi Sebastokrator Johannes'e karşı yürüdü. Fakat bu (Johannes) öz kardeşi olan Kayzer tarafından iyi öğüt aldığından stratejik bakımından çok akıllıca düşününce üzerine yürüdü. O, zırhlı ve tam zırhlı birliklerin de bulunduğu kuvvetleri ile daha mühim yerleri (mevzileri) işgal etti; daha hafif silâhlı olup kolay yürüyebilecek ve hareket edebileceklere de ovada düşmana karşı çarpışmayı emretti. [Hafif silâhlıların] bir kısmı İskit, bir kısmı da Türktü, fakat birçoğu da ok yay kullanmasını iyi bilen Rum aslındandı.

K I S A L T M A L A R

Ephr. = Ephraem., J. Bekker yay., Bonn 1840.

Akrop. = Akropolites., Heisenberg yay., Leipzig 1903.

Greg. = Nikephoros Gregoras., L. Schopen yay., Bonn 1829.

İbn Bîbî = Resueil de textes relatifs à l'histoire des Seldjucides, Houtsma yay., IV, Leiden 1902.

Yaz. 'Alî = Rec. de textes relatifs à l'histoire des Seldjucides, Houtsma, yay., III, Leiden 1902.

Barh. = Barhebraeus, Chronicon syriacum, P. Bedjan yay., Paris 1890.

Sath. = Synopsis Sathas, Paris 1894.

Dölger Reg. = Dölger, Regesten der Kaiserurkunden d. oströmischen Reiches, 3. Teil : Regesten von 1204 - 1282, herausgegeben von d. Akadem. d. W'is. in München und Wien, Reihe A. München und Berlin 1932.

Pachym, = Georgios Pachymeres, Bonn yay., 1835, Bd. 1.